

La Veu del Diumenge

suplement gràfic de «La Veu de Catalunya»

Aquest suplement no pot ésser venut separatament de «La Veu de Catalunya»

Preu conjunt, 20 cts.

Any 1

Barcelona, 22 juliol 1934

Núm. 12

La taronja palestinenca

Durant aquest mes que he passat a Palestina he menjat més taronges que a Barcelona en dues temporades. I consti que a Barcelona també en consumeixo moltes. Quan heu tingut la dissort de caure en una taverna massa típica, les taronges són un gran recurs: serveixen de menjar i beure. I almenys mengueu i beveu sense escrúpol.

Les taronges palestinenques! Corrent per aquest país arriben a adorar-les. Les mitjanes són com les taronges valencianes; les grosses són com melonets. N'he menjat moltes d'unes i no n'he trobada cap de dolenta. Ni una que no fos plena de suc, ni una que no fos dolça. Palestina té un tipus «standard» de taronja.

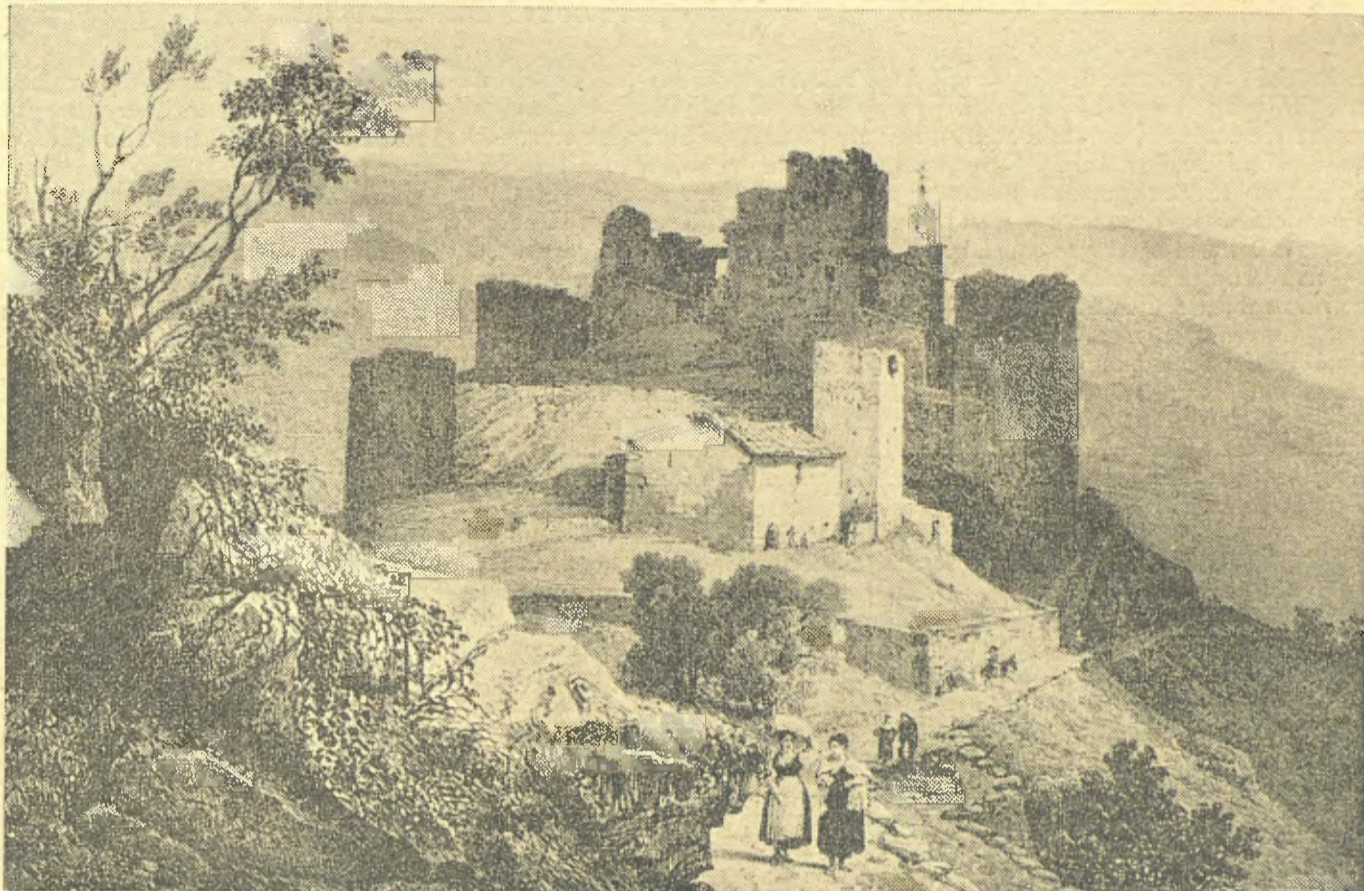
L'espectacle dels tarongers de la regió marítima palestinenca fa una gran impressió. Tots els voltants de Jaffa són com boscos de tarongers. L'olor de tarongina arriba a embriagar-vos. Els tarongers van envaint tota la plana, de Gaza fins al Carmel. La plana de Saron és com un jardí immens. Prop de les carreteres i camins, els camps de tarongers que són propietat dels jueus els veieu cercats per una o dues rengleres de xiprers. Els àrabs els tanquen amb figueres de moro, uns nogals molt decoratius que tenen en fulles de dos i fins a tres pams de llargada. D'aquesta terra si que pot dir-se que raja llet i mel.

Dintre pocs anys — us diuen — la taronja palestinenca haurà batut tots els altres taronjals del Mediterrani, els de València, els d'Argèlia i Sicília, i s'haurà imposat a tot arreu. Us diuen també que a Anglaterra i a Alemanya la prefereixen a la valenciana, i que a Berlín el mercat està completament conquistat. Quan sentiu això i veieu tantes plantacions noves arriben a creure que, dintre pocs anys, la taronja valenciana pot haver perdut definitivament mercats importantíssims.

Davant d'aquesta amenaça, caldria que els productors valencians es prenguessin la molestia de venir a estudiar com s'ho fan els palestinenques per no oferir taronges seques i agres. Suposo que aquest és el principal secret de la taronja de Palestina, el secret que l'ha imposada a dintre i a fora del país. Totes són bones: no en falla ni una — em deia una peregrina anglesa que m'explicava com perd terreny la taronja valenciana a les botigues de Londres.

També podrien estudiar els valencians com s'ho han fet els productors palestinenques per popularitzar la taronja dintre el país. Trobeu taronges a tot arreu, als poblets més petits, més allunyats. A totes les carreteres veieu camions plens de taronges. Per tenir una idea de com ha estat popularitzada la taronja en aquest país, cal visitar el mercat de la Porta de Jaffa, a Jerusalem. He vist comprar trenta taronges per una piastra, o sigui per 38 cèntims dels nostres. He vist beduïnes omplint de taronges un gran mocador i posar-se a dinar de pa i taronges, tot seient als pedrissos de la Ciutatella de David. A la porta dels Mogravins vaig veure dos alarbs que en poca estona es van menjar mitja dotzena de taronges cada un. Em va fer l'efecte que aquest era el seu dinar. I consti que de cada taronja n'hi ha un tip, i que quan la gent es posa a menjar taronges, en necessita més d'una. Si en un país tan petit, que no arriba al milió i mig d'habitants, el mercat interior pot arribar a ésser tan important, imagineu què podrien fer els valencians a Espanya, país de 23 milions d'habitants. Però, evidentment, la primera condició per a l'èxit és que

CATALUNYA MONUMENTAL I PINTORESCA

El castell de Solsona, segons una litografia de començaments del segle XIX

Dibuix de Langlois, capità ajudant del mariscal Gouvion Saint Cyr, publicat a «Voyage Pittoresque et Militaire en Espagne», acompanyant descripcions i comentaris a la campanya napoleònica. D'aleshores ençà la destrucció del castell ha progressat molt. Les excavacions arqueològiques practicades pels seus voltants li han donat un nou interès.

LA SETMANA POLITICA

Des del punt de vista de l'ordre públic, el començament d'aquesta setmana ha estat molt agitat a Catalunya. Entre Barcelona i Sallent, en dos dies hi hagué mitja dotzena de morts. Hi ha hagut també atracaments importants i algunes bombes. Un dels morts ha estat víctima d'una bomba. Hi ha també un mossò d'esquadra mort. Cal també registrar els intents d'incendi de tramvies. Els tramvies van custodiats per policies o aspirants a policies.

* Continua la calma política tant a Catalunya com a Espanya, però el conflicte motivat per la llei de Conreus encara palpita. Diumenge passat el senyor Samper va manifestar als periodistes que el Govern havia enviat un ofici al president de la Generalitat, com a representant de l'Estat a la regió autònoma, en el qual se li comunica que s'espera del seu zel que invitarà la Generalitat a abstenir-se d'aplicar la llei del 12 de juny, mentre no s'acomodi a les disposicions de la Constitució i de l'Estatut. El lector observarà que en aquesta nota del Govern de Madrid es

les taronges siguin bones, que no siguin petites i menyspreables, que no siguin tan agres i que no facin fer ganyotes.

Tots els excursionistes que surten en automòbil se n'emporten el fons del cotxe ple de taronges. A la platja del Mar Mort he descobert les roderes d'un automòbil, i a l'indret on el cotxe s'havia aturat hi havia aquelles gran pallofes de taronja que semblen closques de meló. Quin congol menjar-se tres o quatre taronges en aquell infern d'Hamam ez-Zerca, en aquell recó de món, tot contemplant els torrents d'aigua bullenta! I quina delícia d'asseure's a la Muntanya de les Benaurances, sobre aquells prats de flors, i passar una horeta mirant el llac de Tiberiades tot menjant taronges!

MANUEL BRUNET

fa al·lusió a una certa manera d'aplicar la llei de Conreus que pot salvar el respecte a la Constitució i a l'Estatut. El mecanisme al qual s'alludeix és el reglament que prepara la Generalitat que, segons sembla, modificarà molts punts de la llei. La Generalitat ha contestat molt amablement dient que procurarà que el reglament que prepara acomodi la llei a les exigències de la Constitució i de l'Estatut. Seria prematur parlar ara d'aquest reglament. Quant a la resposta de la Generalitat, es veu en ella la preocupació de fer constar que la llei de Conreus és llei, però també es vol donar la seguretat que el reglament la modificarà de tal manera que no pugnarà amb la Constitució ni amb l'Estatut de Catalunya. Seguint la norma que s'ha imposat *La Veu de Catalunya*, ens abstenem de comentar aquest episodi i les negociacions que s'estan fent entre els dos governs.

* El Govern ha acordat l'emissió d'un emprèstit de 250 milions de pesetes en obligacions del Tresor. Les característiques de l'emprèstit són: quatre i mig per cent d'interès i tipus d'emissió a 90. Serà reemborsable en quatre anys i a la par.

* Dijous, sota la presidència del senyor Alba, va reunir-se la Diputació Permanent de les Corts; però, volent el Govern que la Diputació Permanent continués la tasca del Parlament, l'oposició va amenaçar de retirar-se. Aquest episodi va motivar que el senyor Alba suspengués la sessió. La Diputació no ha tornat a reunir-se.

* M. Doumergue, abans de marxar a Tournefeuille a passar unes vacances, ha adreçat una allocució al poble francès en la qual ha resumit l'obra portada a terme. Mentrestant, els socialistes i els comunistes arribaven a un acord per formar un front únic destinat

a combatre el feixisme i les organitzacions de caràcter dictatorial que existeixen a França. Aquests dos fets polítics han passat a segon terme després de les declaracions sensacionals que M. Tardieu ha fet davant la Comissió parlamentària d'enquesta sobre l'afer Staviskey. L'ex president del Consell ha acusat M. Camille Chautemps, un altre ex president del Consell, d'estar al corrent de tot el que passava mentre es trobava al ministeri de l'Interior. Ha dit també que el xec de tres-cents mil francs que la premsa d'esquerra ha vingut atribuït a ell, no és altra cosa que una falsificació feta per un policia que es trobava a les ordres de M. Chautemps. Les violentes declaracions de M. Tardieu haurien estat suficients per rompre la treva política que permet la continuació del Govern Doumergue, si els radicals-socialistes no passessin per un moment difícil i no ajornessin el plantejament de la qüestió fins a l'octubre.

* Hom va coneixent nous detalls de la repressió hitleriana. La xifra de 77 víctimes donada per Hitler, sembla que és inferior a la realitat. Alguns jueus foren assassinats aprofitant la confusió de la jornada. Els detalls de la mort del líder de les Joventuts Catòliques alemanyes, senyor Probst, vénen a confirmar que, entre les víctimes, moltes no tenien res a veure amb el suposat complot. La situació del país és igualment confusa.

* Els nordamericans han tingut una vaga general a San Francisco de Califòrnia. La causa de la vaga és la imposició dels Sindicats a què la contractació es faci per mitjà dels organismes sindicals. Part dels obrers han tornat a la feina admetent l'arbitratge del general Johnson, cap de la N. R. A.

VIDES QUE SEMBLEN NOVELLA

L'AVENTURER FANTASTIC QUE VA DESCOBRIR LA CIUTAT DE TROIA

per Lluís Bertran i Pijoan

L'Editorial «Juventud», aquesta empresa de gran volada, que tantes d'obres ha fet conèixer, fecunda en diferents aspectes de literatura i d'art, ha publicat no fa gaire un dels llibres de més anomenada d'aquests darrers temps. Aquest llibre és el que conté la vida — anàvem a escriure la novella — d'aquell no sabem si qualificar-lo d'aventurer, d'aventurer meravellós, que es digué Enric Schliemann, i que al seu temps féu parlar tant el món savi i el públic culte que aleshores s'interessava per les descobertes clàssiques amb apassionament; potser més que no pas ara. Aquest llibre sobre Schliemann és

Sofia Engastromenos, muller d'Schliemann, agençada amb el «Tresor d'Helena» (del llibre publicat per Editorial «Juventud»)

també degut a la ploma del biògraf internacional Emili Ludwig, que ara fa, ens sembla, un parell d'anys, aproximadament, era hoste de Catalunya.

La lectura d'aquest llibre ens ha fet pensar immediatament en dos catalans: l'un, Sadurn Ximenes, del qual parlà Francesc Cambó en una memorable conferència, pocs mesos ha, a l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona, i sobre el qual ara mateix escriu Josep Pla damunt les pàgines de LA VEU DEL DIUMENGE, amb la seva traça característica (i que ens perdoni l'amic Pla, si en la nostra petitesa gosem de ficar-nos en les seves coses). La vida de Schliemann és, certament, una cosa extraordinària; però no creiem que la de Sadurn Ximenes li sigui inferior; i tot i haver-hi entre ells punts enormement discrepans, hi ha també altres punts de contacte sorprenents: llur poliglòtisme, llurs aventures per terres de l'Orient pròxim, llurs viatges per l'Asia Menor, per l'Egipte, per la Grècia (en això ens sembla superior, com aventura, Ximenes), llurs incursions al món dels clàssics, llurs matrimonis. L'altre català en qui pensàrem de seguida, tot llegint la vida de Schliemann, és Serra i Campdelacreu, de Vic, traspasat fa anys, del qual llegírem, no podríem dir en aquests moments on — potser no ho llegírem, sinó que ens ho contaren —, que endut per la fallera de Grècia, com n'era endut Schliemann, es va vendre unes peces de terra per a poder visitar les regions gregues. Al seu temps, un acte així era tot un heroisme. I aneu a saber si en la seva ànima i en la seva decisió no va influir la llegenda de Schliemann, el ressò de les primeres conferències internacionals

de Troia, provocades per aquell alemany excepcional; fets contemporanis de Serra i Campdelacreu, que aquest degué viure, amb un creixent d'emoció, en el seu reconet vigatà, en els seus col·lotges del cèlebre Esbart de Vic, no fa pas gaire desaparegut del tot, amb la mort del darrer dels seus supervivents.

Ja sabeu que Schliemann és tingut pel descobridor de Troia, considerat com el primer qui va excavar-hi. Fins aleshores, tots els qui n'havien parlat, i eren molts, no s'havien mogut, fet i fet, del terreny de les apreciacions teòriques. Però Schliemann no era un professional — deien —; era un aficionat que procedia a la bona de Déu. Els professionals el bequejaven despiadadament. Així i tot, Schliemann contragué mèrits immensos en el camp de les descobertes arqueològiques. Això és reconegut avui, en què l'arqueologia i les seves tècniques científiques han atès perfeccionaments que en l'època de Schliemann eren, és clar, lluny de tenir. I és una autoritat tan preclara com Arthur Evans qui diu: «Per grans que hagin estat les gestes i la influència política de Napoleó, Bismarck i Guillem II, no poden reclamar, com Enric Schliemann, d'haver procurat noves bases per a les més belles tradicions de la humanitat. La seva fe profunda ha convertit en certs els fets històrics de la «Història de la Troia dels déus», els tresors i les tragèdies d'Agamenon que jeien entre ruïnes i per a molts només eren ficcions poètiques.

Enric Schliemann havia estat un negociant de gran empena; d'ascendència molt modesta, havia arribat a milionari. La seva ànima de negociant no el deixà en tota la vida. Però alhora era un enamorat d'Homer, i creia en la realitat de les coses que Homer refereix; per a Schliemann, Homer no es limita a poetitzar, sinó que els seus recontes descansen sobre la base

fotografia de Sofia Engastromenos. La noia — una xicoteta de 16 a 17 ritable adoració per allò grec, deia, creg que únicament amb una dona grega podré ésser feliç.»

Per l'agost del 1869, Schliemann es presentava a Atenas i establia coneixença personal amb Sofia Engastromenos. ¿Voleu saber com fou la seva primera conversa? Heus ací els termes en què ens la fa saber Emili Ludwig, segurament per revelació directa de la vídua Schliemann:

«¿Li agradaria de fer un viatge llarg? ¿Quan va entrar a Atenas l'Emperador Adrià? ¿Què sap, de memòria, d'Homer?»

Diu que Sofia Engastromenos respongué molt bé a aquestes preguntes, i va recitar uns fragments d'Homer. Schliemann se'n va sentir encantat.

Es casaren. El primer fill havia de dir-se Ulisses. Però va ésser noia; i li posaren per nom Andròmaca. Quan els vingué un noi, li posaren Agamenon.

Coneixem bé exemples semblants d'aficionats a determinades ideologies; així, posem per cas, tots recordem aquells o aquelles «batejats» amb noms com Acràcia, Progrés, Llibertat, Federació, República, etc.

A persones del seu servei posà noms com Telamon, Pèlope, Bellerofont, Kalchas, etc.

Schliemann, als tres anys d'excavar per Troia, com un visionari, cregué haver trobat el tresor de Priam. Heus en ací la relació: era el matí del 14 de juny de 1873. Tot d'una, mentre es disposaven a treballar la nova jornada, ell va fixar-se en un objecte de coure de forma curiosa i de grans dimensions. Sens dubte, entre la pols veié alguna cosa que brillava com l'or. Schliemann coneixia bé el brill de l'or, ell que n'havia vist, que n'havia remenat tant! I sí, era or! Eren els tresors que havia cantat Homer i que havien estat enterrats allí pels herois troians. La feina era delicada. El vi-

tes, vasos, prismes i milers d'anells... Els dos descobridors de la llegenda de tres mil anys, contemplaven allò amb un sentiment barrejat d'èxtasi i de por.

Segurament, aquell fou el moment culminant de la vida de Schliemann. ¿No era allò la confirmació de la seva fe en Homer? ¿No havia arribat a aconseguir el seu propòsit tot sol, amb la Iliada a la mà i havent de determinar l'emplaçament del turó, excavant sense descans fins a trobar restes de pots i vasos?... Ara, en aquell moment silenciós, se'ls revelava l'orde Priam; car el tresor que tenien al davant no podia haver estat d'altre sinó d'ell. Totes les idees de la vida agitada de Schliemann foren sempre encaminades a l'or i als honors. Allí els tenia! Era descobridor i amo. I al seu costat, la jove grega de vint anys, mare de la seva filla Andròmaca, es provava les cadenes i les anells; es realitzava llur somni, mentre contemplaven el tresor, emocionats. Schliemann va viure un dels instants més feliços de la seva vida quan adornà amb una part del tresor d'Helena — també li donà aquest nom — el coll, el front i les orelles de la seva muller... Era indubtable que allí hi havia Troia; i ell, el pobre fill d'un pastor clergue del mar del Nord, es trobava a les vores de l'Hellespont, remenant els tresors del món antic, creient, màgic, protegit per Pallas Atenea, que l'ajudaria en la seva lluita contra el món i amagant el seu botí, com un Diòmedes, en un tros de drap vermell. Després van fer l'inventari: hi havia dues diademes d'or, una de les quals tenia 90 cadenes; 12.271 anells; 4.066 plaquetes en forma de cor; 16 ídols; 24 collars d'or, arracades, fermalls, agulles, prismes; una copa d'or de sis-cents grams, una botella d'or i altres copes, alguna d'argent.

L'any 1879, féu una altra gran descoberta: la de Micenas, més impor-

Vasos d'or trobats també per Schliemann en les seves excavacions de Micenas. — Aquests gravats són documents de l'època en què s'esdevingueren les troballes, que causaren sensació i avivaren la fantasia

de fets esdevinguts. Homer és el seu gran déu i Grècia és la seva il·lusió, la llengua grega — la vella i la moderna — és la seva llengua preferida.

Quan vol casar-se per segona vegada, escriu a un amic que conegué a Sant Petersburg, i que després fou arquebisbe, grec, i li demana que li cerqui muller. No m'importa, li diu, que sigui pobra — la noia —, sols tingui bona educació, sigui admiradora d'Homer i no vacilli a dedicar-se a la regeneració de la meua estimada Grècia. M'és indiferent que sàpiga o no sàpiga idiomes. Però ha de tenir tipus grec, el cabell negre, i si és possible que sigui bonica.

L'arquebisbe envià a Schliemann una

gilant posat pels turcs havia d'ésser allunyat; i calia també allunyar els obrers. L'operació de treure l'or havia d'ésser executada exclusivament per Schliemann i la seva esposa. Donaren anys — li plagué. «Com que tinc festa a tots i així romangueren sols. Sofia donà l'ordre de festa i corregué a cercar un mocador gran vermell. El seu marit furga que furga, tot exposant-se que un mur li caigués a sobre i l'esclafés. No para fins a haver desenterrat el tresor; febrósenc, allucinat, com embriac. Amb mans tremoloses, conta Ludwig, amuntegaven diademes, fermalls, cadenes, plaques, botons, fils, tot barrejat amb les presses i formant un potipoti d'or i d'art amb estatue-

tant encara, a judici dels entesos, que la de Troia. També trobà moltes joies d'or. I encara d'altres descobertes.

Schliemann feia parlar tot el món d'ell: era l'home que havia amuntegat or damunt la terra, amb els seus negocis, i que, per la seva fe en Homer i en els recits de Pausànias, havia trobat l'or meravellós de les epopeies, sota terra.

I aquest home moria, lluny dels seus, l'any 1890, el dia de Sant Esteve, a Nàpols, d'una manera dramàtica, recollit per la policia del carrer on havia caigut sense sentits i dut a l'hospital, com un pobre miserable, amb una bossa d'or a dins del pit.

(Gravats, arxiu de l'autor.)

LA DELICADA CLAREDAT DE KAREL FABRITIUS

per Rafael Benet

Els tres grans mestres de Delft, Karel Fabritius, Jan Vermeer i Pieter de Hooch, representen, en llur moment més personal, la claredat delicada — sensible. Aquests tres grans pintors, senzills, domèstics, s'oposaren en llur temps a l'èmfasi i exaltació barroques. Genuïnament holandesos — locals — interessaren avui tant com Rembrandt, qui sabé exaltar la substància neerlandesa fins a fer-la esdevenir universal.

La sana objectivitat d'aquests tres mestres de Delft, llur serenitat en destriar les visions del món dels fenòmens — llur gran calma —, és el sedant escaient a la febricitat espiritual i material d'avui.

Fabritius fou, potser, si no el més equilibrat i el més clar, el més senzill dels tres (1). No fou natal de Delft, però s'hi establí després d'haver-se enriquit a Amsterdam amb el mestratge del gran apassionat Rembrandt. La fi de Fabritius fou tràgica: morí a Delft llavors de l'explosió de pólvora.

Molt pocs quadres es conserven d'aquest pintor, i ni en les obres primerenques es manifesta com un deixeble massa fidel del seu mestre. Fabritius, com Vermeer, es plagué d'invertir el clar i obscur rembrandtià: féu destacar les figures damunt la claredat dels seus fons. Cal no oblidar, parlant de Fabritius, que Jan Vermeer, abans de desenvolupar el sentit de l'espai al contacte de Pieter de Hooch, havia concebut algunes obres fent destacar les figures de tonalitats clares damunt fons obscurs. Així l'admirable cap femení mig de perfil que es guarda en la *Mauritshuis* de La Haia i que hom ha anomenat la *Gioconda holandesa*.

El nou sentit del clar i obscur, sense grans contrastos, propi dels artistes de Delft, fou, ben segur, una troballa de Karel Fabritius.

Es cregué, un temps, que Fabritius havia estat el mestre de Jan Vermeer; avui, en canvi, per tal com les obres primerenques de l'autor de *Dama tocant el clavicordi* no participen de l'estil de les del seu suposat mestre com en participen les obres madures, es creu que aquesta semblança substancial s'establí per sensibilitat, sia al contacte directe de l'autor de *La cadenera*, sia al contacte de les obres d'aquest, car el veritable estil de Vermeer de Delft es desenvolupà després de la mort de Fabritius, esdevenint l'any 1654.

El mateix estil original de Pieter de Hooch que es desenvolupà a Delft a partir de 1655, no hauria estat possible, ben segur, sense l'antecedent del curiós estil de Fabritius. Quan Pieter de Hooch s'establí a Delft, feia poc que Fabritius havia mort, però el seu record deuria ésser viu en aquella ciutat. És, avui, qüestionable si Jan Vermeer de Delft aprengué més de Pieter de Hooch o si s'esdevingué el contrari. És curiós de constatar les explícites influències mútues que hi ha en les obres d'aquests dos mestres, tot i que el pintor de Delft era més jove que el pintor de Rotterdam; el que no ofereix dubte és que l'estil de Fabritius exercí el seu poder en la sensibilitat i en la formació de l'estil de Hooch i Vermeer de Delft.

Existeix una sensibilitat comuna als tres grans mestres de Delft. Sensibilitat educada per a percebre els objectes amb claredat i vibració; per a percebre la llum en les gammes més optimistes — més allunyades de tragèdia rembrandtiana. Foren, sobretot, Karel Fabritius i Jan Vermeer els qui assoliren animar la natura més humil d'una manera íntimament clara: claredat de concepció i de paleta.

La sobrietat d'aquests dos mestres no estigué renyida amb la suntuositat, quant a la qualitat de la matèria; així com llur serenitat de percepció no s'oposà, ans tot el contrari, al sentit de la llibertat moderna; ni llur sentit minuciós i acurat a l'amplitud de visió i de dicció, degut a les quals hom assoleix de donar vida i frescor a les realitzacions pictòriques.

Karel Fabritius, que tenia el seu imponderable, aprengué, com a bon deixeble del seu bon mestre, únicament el que es pot

(1) Vegi's la darrera VEU DEL DIUMENGE, on fou comentada l'obra de Jan Vermeer van Delft. Sobre Pieter de Hooch vaig escriure unes notes a *La Veu de Catalunya*, l'any 1929, quan el món celebrà el tercer centenari de la seva naixença. — R. B.

aprendre. Es sap, avui, que l'autor de la *Ronda de Nit* — el gran colorista — donava en l'ensenyament de la pintura una importància absoluta al dibuix: mal no volgué opinar sobre obres en color dels seus deixebles. Únicament es fiava, per a aconsellar, dels dibuixos, car la pintura fou considerada per Rembrandt com art poètica i únicament controlable en el seu aspecte formal. Potser Fabritius obtingué la seva gran contenció de dibuixant gràcies a l'assenyat mestratge que rebé de l'autor de *Lliçó d'anatomia*. Però el seu sentit formal es traduí en sentit pictòric: en un equilibri estricte entre el gust de la qualitat i el del volum i la línia.

Fabritius, en les seves pintures més significatives, assolí la major senzillesa composicionista; Vermeer és, al seu costat, un barroquí. *La cadenera* de La Haia és una de les teles més simples que han estat pintades, no pas en el segle XVII holandès, sinó en tots els temps i en tots els països. Damunt un mur clar es destaca l'ocell i la caixa on es posa; les ombres projectades en el mur serveixen per a donar més relleu als volums en aquesta obra, senzilla pel motiu, però rica en substància.

El sentit de l'espai de Fabritius és ben distint del de Pieter de Hooch. En comptes de les estances successives que serviren al pintor de Rotterdam per a donar la idea de la profunditat, ací — molt més encara que en Vermeer de Delft — tot és a primer terme.

La mateixa idea terrenal finament exaltada — podríem dir d'una manera premaragalliana — pròpia també de Vermeer, illumina l'obra de Fabritius: els seus retrats d'Amsterdam i Rotterdam, *El sentinella* (de Schwerin) i el *Tobias i la seva muller* (d'Innsbruck).

Karel Fabritius: «La cadenera».

(Museus Reial de La Haia)

L'HUMORISME EN LA CRONICA DE JAUME I

per Manuel de Montoliu

I

Si d'entre les quatre grans Cròniques nacionals de Catalunya hagués de triar la més rica d'observació psicològica i, per tant, la més dramàtica, no per les accions precisament dels seus personatges, ans per la interpretació que d'aquestes accions dona l'autor, no vacillaria un moment a assenyalar el «Libre dels Feyts», del gloriós Jaume I el Conqueridor. Cal haver-se enfonsat un xic en l'estudi d'aquesta admirable crònica per a fer-se càrrec de la infinita varietat de matissacions amb què l'autor sap infondre vida i donar significació concreta als gestos, actituds i paraules amb què broda les siluetes corporals i espirituals dels innombrables personatges que fa sortir a l'escenari de la història. Aquest aspecte psicològic i profundament dramàtic d'aquesta epopeia jaumiana, que mereixeria per ell sol tot un llibre, constitueix un tret característic del «Libre dels Feyts». A Castella, aquesta tendència a l'anàlisi introspectiu dels sentiments per mitjà de la introspectiu dels sentiments per mitjà de la fisiognòmica, no havia d'arribar a les cròniques, sinó un segle més tard i per influència de l'humanisme i de les literatures clàssiques. L'autor de la nostra crònica, doncs, s'anticipà un segle al Cancellier López de Ayala, en aquesta orientació moderna de l'art de la història.

Avui sols voldria insinuar un tema dintre aquest estudi del «Libre dels Feyts», considerat com a vast arsenal d'observacions psicològiques. Que en una Crònica com la de Jaume I, consagrada, en la immensa majoria de les seves planes, a la narració d'aventures i gestes guerrerres, hi hagi per espigolar un camp abundantíssim d'observacions còmiques, iròniques i humorístiques, és un fet que prova per ell sol que l'autor era un home excepcionalment dotat d'una aguda facultat d'observació. Heus ací, sumàriament, inventariats alguns passatges notables per llur sentit humorístic.

El tret, potser, més subtil d'aquest do d'observació és, potser, el que brilla en els passatges en què l'autor fa riure o somriure als personatges. És inoblidable, per exemple, aquell passatge de la Conquesta de Mallorca en el qual el rei Jaume, encara adolescent, després d'haver-se batut temeràriament a l'avantguarda amb els sarraïns, i ja de tornada del combat, es topa amb els germans Guillem i Ramon de Moncada. És meravellós l'art amb què l'autor sap matisar l'actitud dels dos cabdills, meravellats i ensems disgustats davant la perillosa temeritat del jove monarca. Aquest ens conta que fou amb gran por que es presentà davant dels dos germans; ens fa saber, però, tot seguit, que

Guillem de Moncada «somris-se» (va somriure); i observa a continuació que aquest bon somris el tranquil·litza, per tal com «haviem por que no ens digués mal». Del paper ferotge s'encarrega l'altre germà, En Ramon, que sense poder reprimir la seva contrarietat, el repta amb certa duresa: «Què heveu fet? ¿Què ens voleu occir a tots, a vós i a nosaltres?» I torna a intervenir En Guillem endolcint amb paraules falagueres el reny del seu germà: «Bé, Ramon, el rei ha fet una follia, però ha demostrat que té noble coratge». I adreçant-se al jove rei, li recorda el seu deure en aquesta frase que vessa

Detall del rei Jaume I, tret del retaule «L'advocació dels Sants Reis», que, procedent de la Guàrdia dels Prats, es troba al Museu Episcopal de Tarragona. Segle XV. (Foto Arxiu Mas)

de l'amor més entranyable: «Ah, senyor, reprimiu-vos, que en vós jau la nostra vida i la nostra mort.» Alguns moments després, Guillem i Ramon de Moncada morien heroïcament com a braus cavallers en els primers rengles de les avançades.

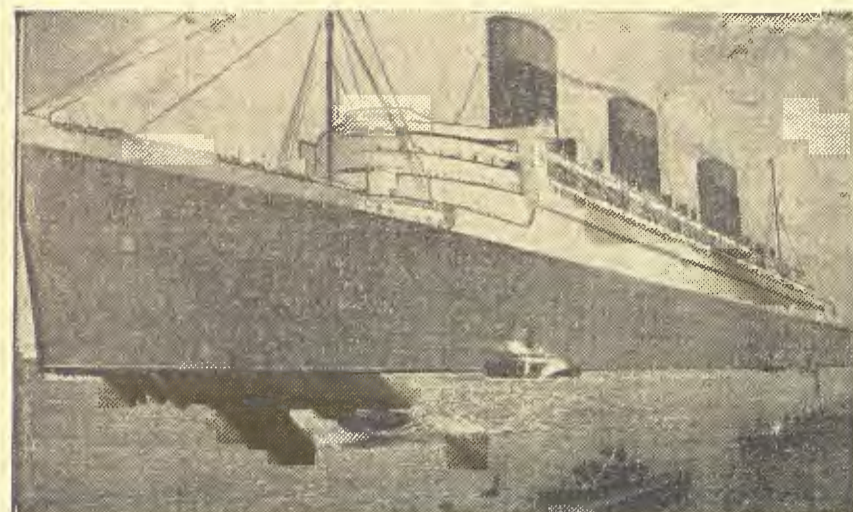
Un altre somris, que ja s'acosta al riure franc, és el que el cronista dibuixa als llavis de don Nuno, cosí germà del rei Jaume, abans de reportar-li la còmica entrevista que ha tingut amb el rei de Mallorca, el qual havia sol·licitat un missatger de Jaume I

per a tractar de la pau. «E don Nuno vingué a nos; i abans que comencés a parlar es posà a riure. I nos li demanàrem per què reia. I ell digué que bé hi havia motiu per a riure, puix que el rei de Mallorca no li havia dit res, sinó que li demanà solament què volia; i don Nuno li digué que molt es meravellava que tan savi home com ell era hagués demanat al rei Jaume que li enviés un missatger i que ara demanés a aquest què li volia dir.»

Clouré aquest article amb un tercer «riure» que resta fortament gravat en la imaginació de l'atent lector de la «Crònica». Aquest «riure» no és de cap personatge més o menys important, com els dos anteriors; és del rei mateix. I no és un riure de simpatia ni de bondat, ni tampoc un riure facciciós, ans un riure heroic, tot un riure èpic amb què la figura moral del Conqueridor resta superbament, definitivament, estilitzada. Ens trobem en ple setge de la ciutat de València. La lluita amb els sarraïns assetjats és dura i cruenta. La companyia del brau arquebisbe de Narbona s'ha engrescat massa en la persecució d'un estol de sarraïns que fingeixen de fugir per tal que els seus perseguidors s'acostin a les muralles i els assetjats «els poguessin tirar» de més aprop. Debades el rei els tramet un missatge perquè cessin l'encaçament. Ell mateix, a cavall, se'n va a donar l'ordre de retirada. I quan se'n tornava al davant dels seus homes, girà la cara vers la vila; i en aquell moment un ballester li tirà un cairell que se li anà a clavar prop del front. I escríu el rei Jaume, amb una senzillesa sublim: «I nos amb gran ira tiràrem amb la mà la sageta amb tal força, que la trencàrem i ens eixia la sang cara avall i ens la torcàvem amb el nostre mantell». El rei, però, preveu tot seguit l'efecte que produirà la seva greu ferida en els homes de la host; i és per això que obre els llavis en un somriure encoratjador; i reprimint el dolor, es deixa veure així somrient dels seus fidels vassalls: «e venem riant per tal que la host no se n'esmaiàs». La inflor de la cara li dura quatre o cinc dies. «I quan la cara, afegeix, ens fou desinflada, cavalgàrem per tota la ost per tal que la gent no fos tota desconortada.» El cronista no ho diu, però jo veig el rei Jaume, en aquesta joiosa cavalcada, amb el rostre il·luminat pel seu somris encoratjador que tant sabia de copsar simpaties, de desvetllar la confiança i el coratge i de conjurar l'heroisme de tots els que tenia a la seva vora.

Encara ens resten per esmentar d'altres trets deliciosos d'humorisme del «Libre dels Feyts», que tenim de deixar per al diumenge vinent.

L'ACTUALITAT GRAFICA MUNDIAL

El vaixell més gran del món

La construcció a Clydebank del Lusitanià va arribant al seu terme. Aquest vaixell gegantí serà llançat a la mar a presència de la reina Maria, el dia 26 de setembre

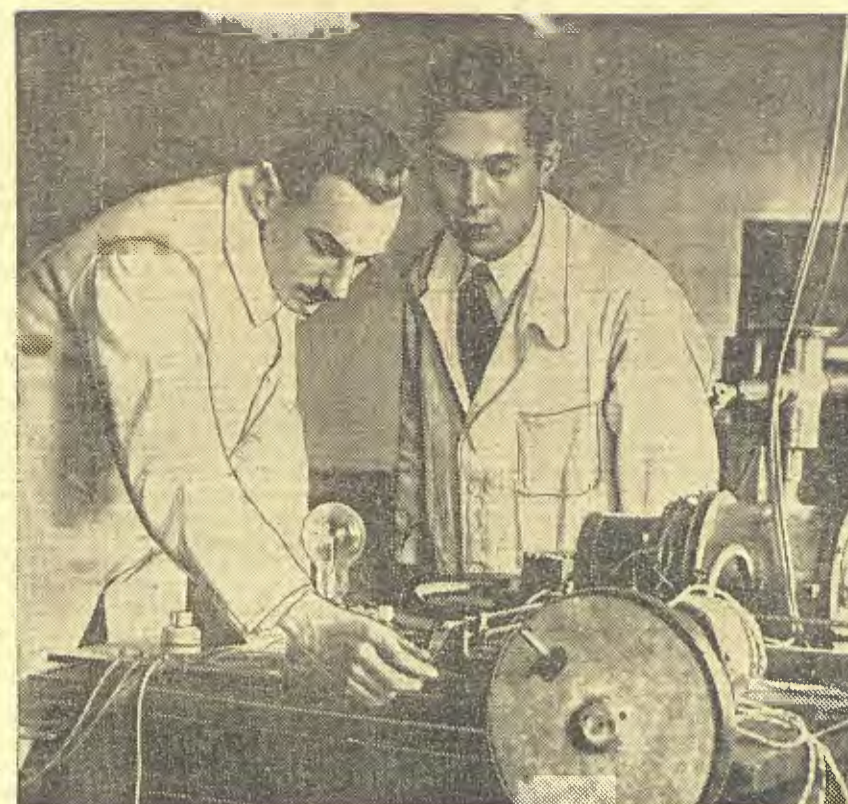
NINES

Això és una de les obres millors del famós fabricant Kate Kruse. ¿Qui no creuria que aquestes nines són criatures?

Les comoditats dels agricultors

Els agricultors americans gaudeixen de totes les comoditats. En aquest gravat en veiem un que escolta la ràdio mentre fa funcionar l'arada

Una nova ascensió a l'estratosfera

L'enginyer belga Max Cosyns, col·laborador del professor Piccard, que, acompanyat del seu ajudant Vanderelts, realitzà una nova ascensió a l'estratosfera

Hipòdrom en flames

Al camp de curses de cavalls d'Ascot, prop de Londres, recentment s'hi calà foc. La intervenció de la policia i d'un nombre important de voluntaris permeté de sofocar les flames

Els jocs olímpics de 1936

Aspecte de la demolició del vell estadi de Berlín, en el lloc del qual en serà construït un de gegantesc on es celebraran els jocs olímpics de 1936

Un idilli especial

Aquest idilli és un exemple de les fotografies submarines que es realitzen avui en dia. Aquesta escena ha estat impressionada a 12 metres sota l'aigua

Una antiga fira de cavalls

Fa sis cents anys que a Wehlau, Prússia, es celebra la fira de cavalls més gran d'Europa. Els visitants d'aquesta exposició han pogut contemplar, com cada any, tota mena d'exemplars

Els esdeveniments de San Francisco

Una vista de la gran ciutat nord-americana que aquests dies ha vist la seva vida paralitzada per una vaga general

Presentació

El duc de York, fill dels reis d'Anglaterra, i la seva muller, examinant els bous campions en una exposició agrícola

Maria Chapdelaine

per Louis Hémon

(Continuació)

de neu, hom retardava, no obstant, i deixava córrer l'un dia per a l'altre la collita, perquè el pobre gra encara pogués prendre una mica de força als sucus de la terra i al sol tebi. Calia collir, però, puix s'acostava octubre. La civada i el blat foren segats i recollits sota un cel clar, sense esclat, quan les fulles dels bedolls i dels arbres trèmols començaven de groguejar.

La collita del gra fou mediocre; però els fencs havien estat bons, de guisa que l'any, en conjunt, no mereixia ni transports de joia ni condolences. I, no obstant, els Chapdelaine van seguir deplorant una pila de temps encara, en llurs converses del vespre, l'eixit sense precedents d'agost i les gelades sense precedents de setembre que havien traït lurs esperances. Contra l'avarícia d'un estiu massa curt i les altres rigors d'un clima sense indulgència, no tenien cap revolta, ni enuig; només comparaven sempre, en llur esperit, l'estació firda a qualsevol altra estació miraculosa que esdevenia, sota llur il·lusió, una regla; i així posava constantment als seus llavis aquesta eterna lamentació dels pagesos, tan raonable en aparença, però que es diu cada any, cada any:

— Si hagués estat, tan sols, un any ordinari!

VIII

Un matí d'octubre, endllevar-se, Maria va veure la primera neu que baixava del cel en innombrables flocs peresosos. La terra blanca, els arbres empolsats, i semblava que la tardor ja fos acabada, en aquell temps en què tot just comença en altres bardes.

Però Eduvigi Légaré va pronunciar amb un aire sentenciós:

— Després de la primera neu, encara hi ha un mes, abans de la hivernada. Sempre ho he sentit dir als vells, i jo penso el mateix.

Tenia raó: dos dies més tard, una pluja fina va fondre la neu i la terra bruna va mostrar-se de nou. L'advertiment, però, no havia passat endebades, i van començar els preparatius; els preparatius anyals de defensa contra el gran fred i la neu definitiva.

Amb terra i arena, Esdras i Dà Bé van estrebar curiosament la casa, formant una terraplenada al peu de les parets; els altres homes van armar-se amb martells i claus i van donar la volta a la casa, consolidant, tapant els forats, reparant com millor podien els desperfectes de l'any. A dins, les dones omplien de draps els intersticis, van enganxar al trespol interior, en el seu costat nord-oest, vells diaris duts dels pobles i curosament guardats, passejaren llurs mans per tots els recons, cercant corrents d'aire.

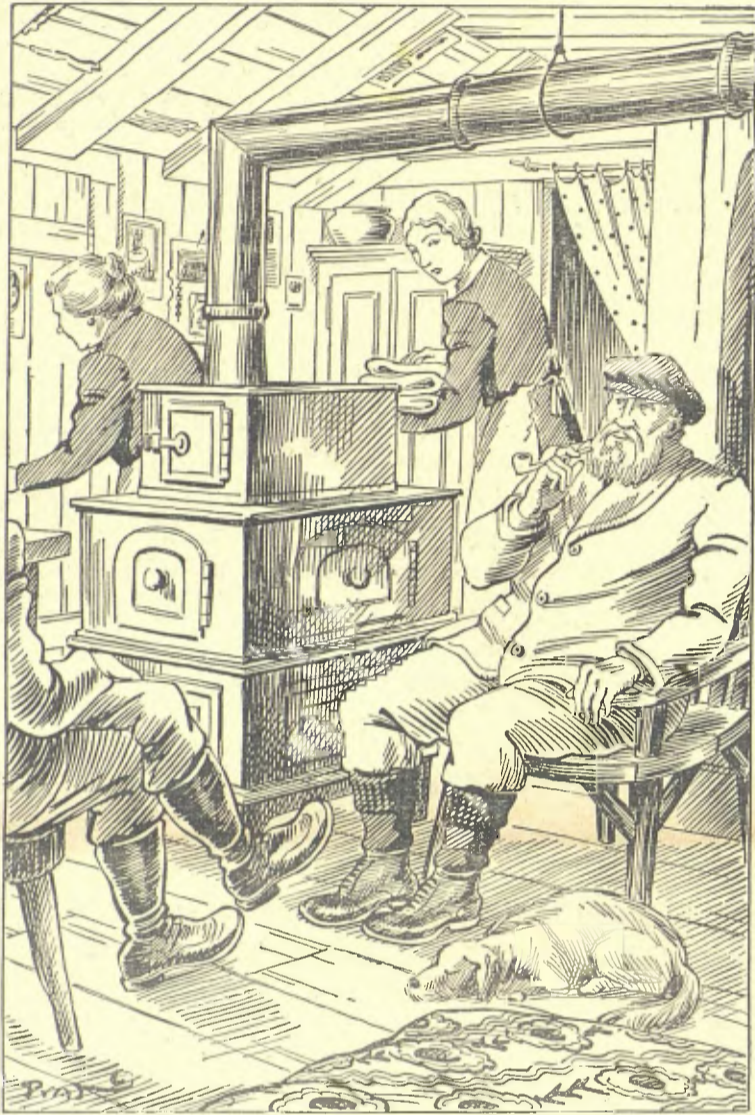
Una vegada fet això, encara calia arregar la provisió de fusta per l'hivern. A l'altra banda de la tanca dels camps, a la llinda de la selva, les soques i brancatges secs abundaven, encara. Esdras i Légaré van prendre la seva destrial i van anar a fer llenya durant tres dies; després van apilotar els troncs, esperant que una altra ne-

vada permetés de carregar-los en el gran trineu de fusta.

Durant tot l'octubre, van alternar els dies de gel i els dies de pluja, mentre la selva prenia una beutat miraculosa. A cinc cents passos de la casa Chapdelaine, el marge del riu Pérignonka baixava i pic cap a l'aigua corrent i cap als blocs de pedra que precedien la cascada, i a l'altra banda del corrent, la riba oposada pujava com un amfiteatre de roquissers a pujol, de pujol a colina, però com un amfiteatre que es prolongava sense fi, devés el nord. Del fullatge dels bedolls, dels arbres trèmols dels verns

ull humà no es posa al seu damunt.

Però vet aquí que ben aviat va venir del nord un gran vent fred que semblava una condemna definitiva, la fi cruel d'una treva, i ara les pobres fulles grogues, brunes i vermelles, s'escampaven amb massa duresa, s'escampaven per terra; la neu va cobrir-les i la terra blanquejada no va poder agençar-se sinó amb el verd immutuable dels arbres ombrius que van triomfar, talment dones plenes d'un amarg seny que haguessin donat per una vida eterna llur dret a la beutat.

— Al bosc fa menys basarda que aquí — respongué el pare.

dels cirerers borts sembrats als pendissos, octubre va fer-ne clapes grogues i vermelles de mil matisos. Duran algunes setmanes el bru de la molsa, el verd incanviable dels pivets i dels xiprers no van ésser altra cosa sinó un fons que feia ressortir les colors commovedores d'aquesta altra vegetació que reneix amb cada primavera i mor amb cada autumne. L'esplendor d'aquesta agonia s'estenia sobre els pendents de les colines com damunt una tira sense fi que seguia l'aigua, caminant sempre tan formosa, tan rica de colors vius i tendres, tan colpadora, cap a les regions llunyanes del nord on cap

Pel novembre, Esdras, Dà Bé i Eduvigi Légaré van tornar-se'n a les serrereries. El pare Chapdelaine i Tit Bé varen junyir Carles-Eugeni al gran trineu de fusta i varen tragar laboriosament els troncs tallats, que van ésser apilats de nou prop de la casa; quan van haver fet això, els dos homes van agafar el «godendard» i serraren, serraren, serraren del matí al vespre; després va tocar el torn a les destrals, i van esberlar els tions segons llur alçada. Només calia lligar la fusta esbadellada en el cobert acostat a la casa, posant-la a recés de les grans neus, en piles imponents on es barrejaven el xi-

prer gomós que crema de seguida amb una gran flama calenta, el pivet i el cirerer bort que cremen regularment i fan un foc sostingut, i el bedoll de gra apretat i pol·lit com marbre, que es consum a poc a poc, i a l'alba d'una llarga nit d'hivern encara mostra brases vermelles.

L'època que s'apila la fusta també és la que hom «fa carnisseria». Després de la defensa contra el fred, la defensa contra la fam. Els trossos de cansalada s'amuntegaren en el salador; a la biga del cobert es gronxà la meitat d'una bonica vedella grassa — l'altra meitat havia estat venuda a gent d'Honfleur — que el fred havia de conservar fresca fins a la primavera; van arregar els sacs de farina en un recó de la casa, i Tit Bé va agafar un rodet de fil de llautó i començà a fer paranys per atrapar les llebres.

Una mena d'indolència havia succeït a la gran pressa de l'estiu, perquè l'estiu és terriblement curt i cal no perdre ni una hora de les precioses setmanes en què hom pot treballar la terra, mentre l'hivern és llarg, i us dona tant de temps pels seus treballs!

La casa esdevingué el centre del món, i en veritat l'únic trosset del món on s'hauria pogut viure, i més que mai la gran estufa de bronze va ésser el centre de la casa. A cada moment, qualsevol membre de la família anava a cercar sota l'escala dos o tres tions, de xiprer al matí, de pivet durant el dia, de bedoll al vespre, i els deixava sobre les brases encara ardents. Quan semblava que la calor, minvés la mare Chapdelaine deia amb un to inquiet:

— No deixeu esmoreir el foc, nois!

I Maria, Tit Bé o Telesfor obrien la petita porta de la llar, donaven un cop d'ull i se n'anaven cap a la pila de fusta sense tardar.

Al matí, Tit Bé saltava del llit molt abans que claregés per veure si els trossos gruixuts de bedoll havien fet la seva feina cremant tota la nit; si per dissort el foc estava esmoreït, el calava de seguida, amb escorça de bedoll i branques de xiprer, amuntegava grossos tions damunt la primera flama, i tornava corrents a enfor-se sota les flassades de llana bruna i roba catalana, per esperar que la bona calor hagués omplert de bell nou la casa.

A fora, el bosc veí i àdhuc els camps conquistats al bosc, no eren sinó un món estranger, hostil, que hom vigilava amb curiositat per les petites finestres quadrades. Aquest món tenia, de vegades, una beutat curiosa, glaçada i com immòbil. Era d'un cel molt blau i d'un sol esclatant sota el qual espurnejava la neu; però la puresa igual del blau i del blanc era igualment cruel i deixava endevinar el fred homeier.

Hi havia dies que el temps s'endolcia i la neu queia espessa, amagant-ho tot, la terra, i la brolla que cobria a poc a poc, i la ratlla obscura del bosc que desapareixia darrera la cortina dels flocs apretats. Després, a l'endemà, el cel era blau altre cop; però el vent del nord-oest bufava terrible.

La neu aixecada a polsegues travessava els socarrats i les claranes a ratxes i anava a amuntegar-se al darrera dels obstacles, que trencaven el vent. Al sud-est de la casa, deixava un con gegantí, o bé formava entre la casa i l'estable talssos de cinc peus d'alçada que calia atacar amb la pala per obrir-se camí; mentrestant, de la banda d'on venia el vent, la terra era gratada, despullada pel seu gran alè incessant.

Aquells dies els homes gairebé no sortien, sinó per anar a cuidar els animals, i entraven corrent, amb la pell tallada del fred, humida de cristalls de neu que es fonien a l'escalfor de la casa. El pare Chapdelaine s'arrencava els caramulls que es formaven sobre el seu bigot, es treia poc a poquet el capot folrat de pell de moltó, i s'installava vora l'estufa amb un sospir de comoditat.

— La bomba no es gela pas? — preguntava. — Hi ha prou fusta a casa?

S'assegurava que la minsa fortalesa de taulons era proveïda d'aigua, fusta i queviures, i aleshores s'abandonava a la blandor de l'hivernament fumant innumbrables pipes, mentre les dones preparaven el sopar. El fred feia espetegar el claus a les parets de taulons amb espetecs com de fusell; l'estufa, fardada de cirerer bort, ronca-va; a fora, xiulava i udolava el vent, com la remor d'una horda assetjadora.

— Deu fer basarda, al bosc! — va pensar Maria.

I va adonar-se que havia parlat molt alt.

— Al bosc fa menys basarda que aquí — respongué el seu pare. — Allà on els arbres son espessos, no se sent el vent. Et dic que Esdras i Dà Bé poc pateixen.

— No?

No eren pas Esdras ni Dà Bé en qui ella havia pensat abans.

IX

D'ençà que havia arribat l'hivern, a casa els Chapdelaine es parlava sovint de les festes, i vet aquí que les festes s'acostaven.

— Estic pensant si tindrem visites per cap d'any — va fer un vespre la mare Chapdelaine.

Va passar revista a tots els parents o amics susceptibles de venir.

— Azalma Larouche, no es pas gaire lluny, però és massa gandula. Els de Saint-Prime poc que voldran fer el viatge. Potser Wilfrid o Ferdinand vindran de Saint-Geodon, si al lloc hi ha bon glaç...

Un sospir revelà que encara pensava en l'animació de les velles parròquies per festes, en els àpats de família, en les visites inesperades dels parents que arriben d'un altre poble, en trineu, sepultats sota les mantes i les pells, darrera un cavall amb el pèl blanc de gebre.

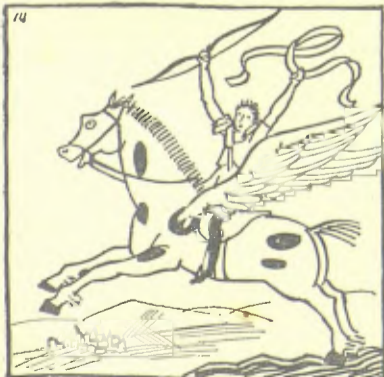
Maria pensava en altra cosa. — Si els camins són tan dolents com m'any passat — va dir — no podem pas anar a missa del gall.

(Seguirà)

Tomàs Garcès, traductor

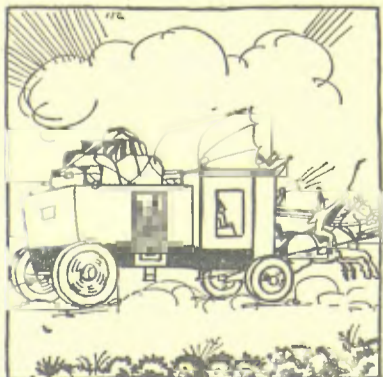
PRAT, dibuixant

EL DO D'UN BON BRUIXOT

111

... en possessió del llaç màgic puja novament al cavall volador per anar al clos on eren tancats els seus amics. El cavall es llança amb impuls a l'espai, satisfet d'haver ajudat el nostre heroi.

112

Anava una "diligència" carregada de passatgers, per la carretera enllà, corrents, tirada per quatre cavalls manats pel cotxer; duïa dos postillons i un lacai que anava tocant el corn. Tot plegat un petit món que anava d'un lloc a un altre,

113

quan en fer-se de nit, de sobte una colla de bandits, que estaven amagats i emparats per la fosca, es tiraren damunt dels cavalls, mataren els servidors i atropellaren els passatgers.

En aquell moment, Fructus-Coclis arribà davant d'aquell quadre i fou a temps per

114

a salvar una dama que hi viatjava, la qual, en bona veritat, no estava gaire espantada. Digué a Fructus-Coclis que volia recompensar-li-ho amb el que volgués i ell, recordant-se dels seus amics, li va explicar on anaven i la penúria que passaven, i va pregar-li que l'acompanyés per tal de fer-se'n càrrec.

115

Pujà la dama, junt amb Fructus-Coclis, a cavall, i empenygué aquest el vol. El noi no deixava el llaç per a res, car molt l'havia ajudat a salvar la seva nova companya gràcies a fer-la invisible, i seguiren el camí vers el tancat on hi havia els presoners.

LA NOVA CROADA DELS INFANTS

PER HENRY BORDEAUX

(Continuació)

i li fa com una aurèola. Una aureola, és res d'estrany? Per alguna cosa és el cap de la croada.

— Mireu, la meua idea és aquesta. Aquest matí seguirem fent classe, després anirem a dinar a casa nostra i quan haurem dinat, en lloc de tornar a l'escola per fer la classe de la tarda, cadascú de nosaltres marxarà amb un bon cantell de pa.

— Cadascú de nosaltres marxarà. Però, on hem d'anar Filibert?

— A Lanslebourg, d'on surt la carretera del Mont-Cenis.

— Si ens veuen marxar tots junts, es malfiaran.

— No ens veuran pas marxar tots junts. Cadascú de nosaltres anirà tot sol, o bé amb el seu germà o la seva germana, seguint els camins o camps a través, fins a la carretera que passa entre els forts. Un cop passats els forts, ja no ens pot veure ningú. I els primers esperaran els altres en el pont del Diable que és molt amagat. Ho teniu tot entès, per avui?

— Sí, sí, — contesten els més decidits.

Totes les notes són d'allò més valentes. Però entre els nois n'hi ha uns quants que no demostren massa empenya. Sempre n'hi ha que dubten en l'acte de partir, en els combats i fins i tot en els pelegrinatges. Cristòfor Fourchon té por de la seva roba, que sempre és fresca, blanca, llampant; i Tiantet, el fill del moliner, està massa gras per fer caminades llargues.

Aquest últim pregunta a Filibert:

— On menjarem aquest vespre?

— Cristòfor afegeix de seguida:

— Filibert, on dormirem?

Filibert els ha mirat amb els seus bonits ulls daurats. No comprèn llurs preguntes, perquè no té cap resposta per donar. També està una mica escandalitzat d'aquestes peticions ridícules.

— Menjarem el que trobarem. Dormirem allà on Déu voldrà.

I les noietes, satisfetes, es mofen de Cristòfor, malgrat la seva roba bonica, i del gros Tiantet, a desgrat de la seva germana Caterina que prega de tot cor i que podrà pregar per ell, que bona necessitat en té. ¿Per què preocupar-se de saber el que es menjarà ni de saber allà on es dormirà? Quan es va a alliberar el sant Pare no es pensa pas en semblants minúcies.

El pont del Diable és un pont petit de ferro estès damunt l'abisme, d'una penya a l'altra. L'Arc a més de cent metres de profunditat, arrossega roncant les seves aigües verdes. Si no fes tant de soroll, ningú no se'l miraria seriosament, de tal manera s'apropen els penyals per ofegar-lo. I damunt aquests penyals s'arrapen els avets, avets retorçats i rabassuts. Alguns, esberliats per les tempestats, mal sostingut per llurs arrels, mig pengen damunt l'abisme.

Per arribar a aquest lloc, sortint d'Avrieux, cal pujar a través dels prats i els camps fins a la

cascada de Sant Benet i d'allà seguir la carretera que travessa un congost entre el fort Carles-Feliu desmantellat, semblant a una gran ruïna, i el fort Victor-Manuel, encara utilitzat avui i que baixa per uns graons fins al penya-segat del torrent. Una vegada franquejat el congost, es troba, més enllà d'una cantina, un corriol que, a través de la brossa, davalla fis al pont i que, de l'altra riba, s'enfila en ziga-zaga i assoleix la carretera d'Itàlia.

Anneta i Filibert han estat els primers d'arribar al pont del Diable, a l'ombra del fort. Des del bosc de Maria Cristina la distàn-

— Ja són aquí!, — diu triomfal, tot agitant el seu barret blau.

Sinforià i Silvia, donant-se la mà, desemboquen del corriol en pendent. Són seguits de prop pel valent Joan Baptista que va 1er sis anys per la Candelera. I tot seguit vénen Cristòfor amb camisa blanca, Claudi i Claudina amants a fugir de la còlera de llur madastra, i Tiantet que arrossega la seva germana Caterina. I de mica en mica arriben els altres. L'últim és el petit Manuel que ha volgut veure, abans de marxar, la cara del professor.

— Està davant la porta, sense res al cap, a ple sol. Es posa la

avall i pels camins d'Aussois, de Villarodin i del Bourget.

Per la carretera d'Itàlia tot caminant cantaran. Així ho disposa Filibert.

— Què cantarem, Filibert?

— Cançons, o bé càntics.

En el precís moment en què la nova croada dels infants davalla cap al costat de Roma on porten tots els camins del món, heus ací que un be que passava vora seu es deixa anar pel pendent d'un marge i ve a caure a terra, just al davant de Filibert.

— El xai s'ha agenollat, — criden Caterina i Anneta

Està a l'abast de totes les memòries i de totes les veus. Hom pot enrogallar-se sense perill d'equivocar-s'hi; si no es recorda un vers en la tornada es fan les paus.

I tot vora l'aigua que corre sorollosa, els quaranta dos croats nous se'n van cantant. Gairebé tanta fressa com l'aigua que els acompanya. Quan troben un prat vora la carretera, les noies, en passar, hi cullen tot de flors, llevat d'Anneta que té agafada la mà del seu germà i no vol deixar-la més. Amb margarides i clavells boscats, ranuncles i campànules, arrangen els ramells, que després — més bé o més malament — es posen a les cintes o a les ales de llurs capells que, tombats en terra i alçats del davant, s'assemblen als cabriolots que estigueren de moda durant l'Imperi, i que ara estan de moda en aquelles valls; també se'n posen a la cintura que, sota la manteleta en punta, fa un nus molt gros al davant; també en donen als nois els quals no saben que fer-ne. No hi ha infants damunt la terra més contents que aquests infants: han f'lat a classe i han vist un miracle, passaran la muntanya, alliberaran el papa i faran la comunió. Res no pot igualar llur empenya i llur confiança, llur certitud i llur felicitat.

I el bon sol de juny brilla exactament com si mai no hagués de fer-se nit. No hi ha dubte que arribaran a Roma abans de fer-se fosc. Joan Baptista, el més petit de tots, — té tres dies més que Anneta — en veure aparèixer el poble de Sollières ja ho demana:

— Allà viu el Papa?

S'han rigut de la seva ignorància i li han dit:

— Encara no hi som, Joan Baptista, encara no hi som. Primer hem de passar la muntanya.

Tiantet, el gras, ha reclamat:

— Ja fa molta estona que caminem. Qui sap si mengessim el pa que portem?

Però l'han avergonyit de la seva golafreria.

— Tu només penses a menjar.

— Penso a menjar quan tinc gana.

— Així digues que sempre en tens.

Anneta ha deixat anar un sospir tot considerant la corona que Filibert porta damunt l'espatlla a la punta d'un bastó i que veu fàcilment perquè comença a arrossegar una mica les cames i a estirar la mà del seu germà. Ha deixat anar un gran sospir però no ha dit ni una paraula.

Quan es camina a colles no s'avança pas massa de pressa, i dels quaranta dos n'hi ha ben bé deu que no tenen les cames més llargues que les d'Anneta o les de Joan Baptista. En arribar al burg de Termignon que ja és molt lluny d'Avrieux, dels quaranta dos n'hi ha ben bé vint que només pensen a aturar-se. Afortunadament, Filibert, que els comana, té els seus projectes.

(Seguirà)

Alfred GALLARD, traductor

Joan Vila, «D'Ivori», dibuixant

El moltó s'ha agenollat! criden Caterina i Anneta

cia és molt reduïda. Ells són els que hi viuen més a prop: per això han arribat primer.

Anneta, en no veure ningú, ha dubtat de la croada.

— No vidran Filibert.

— Vindran, Anneta, vindran.

Anneta és rodanxona, rossa i riallera. Li agrada molt menjar. Per precaució i per prudència, ha agafat del forn una roda sencera de pa que el seu germà ha portat damunt l'espatlla enfilada a la punta d'un bastó. Ella no tenia pas tanta pressa de rebre la comunió ni d'alliberar el papa. Però creu en Filibert. Quan posa damunt seu els seus ulls color de genciana, el seu cor se li fon.

S'han assegut tots dos damunt la pedra quadrada en la qual s'incrusten les barres del pont i esperen llurs companys. Esperen des de fa molta estona i Anneta, molt dolçament, ha murmurat una altra vegada:

— No vindran, Filibert.

Ell la mira amb tristesa tan poca fe té?

mà davant els ulls per veure millor la carretera. Ens espera. Ens esperarà estona.

I riu de la facècia; Filibert, en canvi, adopta un posat de gravetat.

Filibert ha comptat la seva gent... trenta nou, quaranta, quaranta un, quaranta dos. Ningú no ha faltat a la crida. I ara, avant vers el Sant Pare i el bon Déu!

Passen el pont del Diable, de quatre en quatre, amb prudència. Així ho disposa un avis: no passar més de quatre a la vegada, perquè el pont branda. Es clar que quatre criatures no pesen pas excessivament. Però Filibert dirigeix la maniobra.

Ja són a la ribera esquerra de l'Arc. De seguida assoliran la carretera que, per Lanslebourg i el Mont Cenis, els durà de dret a Roma. Filibert no té ni l'ombra d'una inquietud: tothom els cercarà riu avall, ja que ningú no es recordarà del pont del Diable del qual solament es serveixen els soldats del fort. Els cercaran riu

— El xai s'ha agenollat, — repeteixen tots els altres.

No han oblidat la lliçó d'història que els va donar el senyor Mussillon durant l'hivern. Tampoc no han oblidat el pastor Esteve, darrera el qual seguien trenta mil infants i davant el qual s'agenollaven les ovelles. Filibert, el seu Filibert, també fa miracles.

Però Filibert protesta:

— El xai ha caigut del marge.

— No que s'ha agenollat al teu davant.

— No és veritat! No és veritat! De res no valen les protestes de Filibert: hom sap el que sap. I, convençuda de la seva missió per un prodigi, la colla s'ha exaltat joiosament. Ha entonat el «Magnificat», però s'hi ha perdut tot seguit a conseqüència d'ignorar el llatí. De seguida, però ha estat substituït per un cant antic, molt conegut:

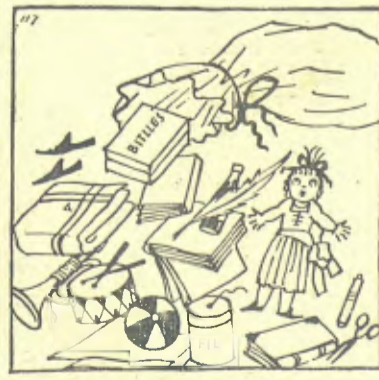
Jo sóc cristià, i aquesta és la meua glòria, la meua esperança i la meua força...

Historieta ilustrada, original d'Ivori

116

Molta fou l'alegria que aquests tingueren quan van veure arribar Fructus Coelis acompanyat. Abraçades, petons, paraules d'agraïment... Parlaren amb la desconeguda dama, la qual començà de complaure'ls

117

treient, de la bossa que portava, les més diverses coses de tota mena: joguines, estres, etc., etc.; i començà a repartir-los amb tanta bondat, acompanyant-los de paraules de consol i esperança, que tots quedaren meravellats.

118

Fructus Coelis i Robustià aviat començaren de jugar a billes, n'ets entusiasmat que si estiguessin en el més bell jardí del món.

119

La reina Pàmfila no va quedar deseparada, car pogué, des de llavors, posseir una sèrie de manetes i roba d'abric que li mancaven. Clara tenia una formosa nina.

120

I el bon Papanatus va posseir-se d'una col·lecció de bells llibres, com els havia somiat, sense poder-los tenir, en la seva passada esplendor. Ja estaven tan acostumats a les coses meravelloses, que no van preocupar-se de saber com podia ésser aquell nou prodigi.

(Acabarà)

LA INDUSTRIA DEL CIMENT

L'augment de capacitat productiva per atendre el pla d'obres públiques l'ha col·locada en situació difícil

La indústria del ciment fou trasbalsada per l'invent que permetia fabricar-lo artificialment, o sigui pel sistema anomenat «Portland», el qual donà per resultat que les grans fàbriques de ciment s'instal·lessin en llocs d'abundoses pedreres i terres de qualitat adequada, mentre que abans de l'invent calia explotar aquelles pedreres que per procediments naturals es convertíssin en ciment, com passa amb el guix i la calç.

La condició primordial que han de tenir les modernes fàbriques de ciment, és que estiguin ben comunicades, perquè el factor transport juga amb aquest producte un paper principal. Si una empresa volgués explotar unes pedreres bones, però allunyades de les vies normals de comunicació, es trobaria que hauria de construir-se una línia fèrria expressa de llarga distància i el preu de cost vindria gravat en gran manera per les despeses de primer establiment de la línia i per la seva explotació, les quals encariarien el producte.

Es corrent que les fàbriques de ciment disposin de ramals ferroviaris propis, però són de curta extensió i tenen per finalitat poder realitzar a peu de fàbrica totes les operacions de càrrega dels vagons que són portats i recollits per les màquines de les companyies ferroviàries. Per tractar-se d'un producte de molt pes i poc cost, relativament, les facilitats de transport són indispensables, i també per ara no hi ha un mitjà més econòmic que el del tren, que permet transportar grans quantitats per una despesa moderada.

Per la mateixa raó que a la fabricació de ciment li són indispensables facilitats de transport, també és d'alta conveniència que les fàbriques estiguin col·locades en bones condicions geogràfiques, és a dir, que es trobin situades dins de la regió que han de proveir. Quan es tracta de transportar el ciment per via marítima, sobretot avui que els vaixells tenen una gran capacitat de càrrega, és fins a cert punt indiferent el factor geogràfic, perquè amb un cost reduït es pot traslladar el producte a una gran distància. Però si el transport per als mercats de consum s'ha de fer per ferrocarril o per camió, ja es comprèn que la distància a recórrer és limitada, perquè el cost del transport encareix de tal manera la mercaderia, que porta els consumidors a prescindir del bon ciment i a emprar altres qualitats inferiors produïdes més a prop.

A Espanya la distribució geogràfica de la indústria del ciment data de pocs anys. Ens referim, és clar, al ciment «Portland», que és el que té realment importància. Naturalment que encara es fabrica ciment natural a molts indrets, però no passa d'ésser un factor secundari de la indústria en general. I en la major part, aquestes explotacions es troben situades a Catalunya. Si la distribució geogràfica de la fabricació del ciment artificial és recent, és perquè també la indústria és jove i, sobretot, data de molt poc temps el seu desenvolupament.

La fàbrica més antiga de ciment

artificial o «Portland», és la d'Oviedo, que fou fundada l'any 1898. En 1900 en quedà instal·lada una altra a Quinto (Saragossa), en 1901 una altra a Añoga (Guipúscoa). La primera que hi hagué a Catalunya data de 1904 i és la de Castellar de N'hug, que pertany a la Companyia Asland, la qual és la que instal·là aquesta indústria amb una major empena i modernitat.

El consum de ciment ha tingut una evolució creixent pel seu natural, perquè, les possibilitats que a la construcció donava la classe «Portland», portà els enginyers a canviar radicalment el sistema de construir tota mena d'obres, però sobretot les de caràcter públic, les hidràuliques i les ferroviàries. En la construcció de túnels, l'aferrat de carrers, la fabricació de pedra artificial, les rescloses i tanta mena d'obres, avui el ciment artificial és un element de primer ordre i li ha donat unes possibilitats de consum infinitament més grans que abans, quan tot es feia amb pedra o terra cuita.

Les dades estadístiques de produc-

ció demostren com els canvis en els procediments de construcció són ben recents. L'any 1920, la producció sols fou de 328.529 tones; en 1924 arribà a 695.271 tones i en 1927 ja assolí la xifra de 1.137.539 tones. A partir de 1928 comença una gran expansió de la indústria deguda als plans d'obres públiques i de ferrocarrils. En 1929, la producció excedí de 1.500.000 tones i no fou suficient per atendre les demandes de consum, esgotant-se les existències i havent-hi necessitat d'importar-ne de l'estranger més de 200.000 tones. Aquell any es consumiren més de 1.800.000 tones de ciment Portland.

Aprofitant-se d'aquelles circumstàncies tan favorables, les empreses productores, tant per llur legítim afany de progrés com pels requeriments que se'ls feien per part dels governants, no regatejaren esforços per augmentar la capacitat productiva. Tan importants foren les millores introduïdes en les fàbriques ja establertes i les noves instal·lacions, que avui la indústria pot produir cada any 2.500.000 tones de ciment Portland, mentre que en 1929 la capacitat productora no excedia de 1.500.000.

projectades, la producció pogué ésser venuda i encara s'extingiren bona part de les existències. Com que els plans estructurats pel Govern ho foren per deu anys, els fabricants es prepararen per a servir les noves necessitats ampliant les instal·lacions i creant-ne altres de noves, puix d'altra manera s'hauria hagut d'importar ciment de l'estranger. La Companyia Asland es preocupà de la distribució geogràfica de la producció, puix no podia atendre les demandes que li venien d'altres regions, perquè Catalunya consumia la totalitat de la producció. Posseïa aleshores les fàbriques de Basurto i de Villaluenga, en les quals foren previstos eixamplaments importants per atendre les peticions que li venien del Nord, del Centre, d'Andalusia i d'Extremadura.

L'any 1928 el consum de ciment seguí la creixença. La Companyia Asland va decidir instal·lar una fàbrica a Còrdova, per tal de trobar-se en millors condicions per a servir el mercat d'Andalusia. A més, acordà doblar la potència productiva de la fàbrica de Villaluenga, per tal que pogués servir no sols la regió centre, sinó també Extremadura. Com que aquests treballs requerien temps, es veié precisada a fer compres a l'estranger. El Govern creà la Junta Reguladora i Inspectora de la indústria del ciment, la missió de la qual havia de consistir a fixar la distribució geogràfica de la producció i fixar uns preus de venda per tal d'evitar que la creixent demanda els encaris excessivament.

L'any 1929 s'arribà a les xifres rècord de producció i de venda. Les fàbriques produïren més d'un milió 500 mil tones i encara calgué importar-ne més de 200.000. Prosseguint la Companyia Asland el seu pla expansiu, acordà interessar-se en la nova empresa de Morata de Jalón (Saragossa) per tal d'influir el mercat d'Aragó. A més, amplia la fàbrica de Bilbao. Però a finals de l'any, quan les noves instal·lacions estaven construint-se, ja es pogué veure que els plans d'obres del Govern sofririen una reculada.

L'any 1930 hi hagué el canvi de situació política que motivà una reducció rigorosa de les obres públiques. A part d'això, les repercussions de la crisi econòmica mundial portaven com a conseqüència una disminució del consum per part de l'empresa privada. En canvi, la producció era major, perquè es posaven en funcionament noves instal·lacions. Sort hi hagué que la depreciació de la pesseta va permetre exportar una part de l'excés de producció, alleugerint així la situació crítica dels fabricants.

En 1931, les dificultats s'accentuaren amb motiu de la instauració del nou règim. Les obres públiques quedaren reduïdes a la mínima expressió, i per manca de confiança o per prudència, els particulars es reservaven. Les fàbriques sols tre-

ballaren a la meitat de llur capacitat. Sortosament, els fabricants foren comprensius i arribaren a un acord per a la distribució equitativa, a tot Espanya, de la producció, fixant-se cupus per a limitar al mínim els perjudicis que un canvi tan ràpid de perspectives del negoci ocasionava. No obstant, el preu de cost quedà augmentat, tant pel fet de la menor producció com per les majors despeses, derivades de material i personal. Els preus de venda, en llur majoria, quedaren iguals i altres foren posats al nivell de 1928, puix eren més baixos que els que regien en altres països. Algunes empreses feren esforços per exportar ciment, venent la competència de l'estranger.

L'any 1932 tingué com a característiques la disminució de vendes, l'augment del preu de cost i la baixa dels preus de venda. Ja es pot comprendre que amb aquests elements tan antagònics la situació de la indústria havia d'ésser dolenta. A Catalunya, gràcies a la Central de Vendes, els preus foren mantinguts i s'evità la competència. La disminució de consum, que era un fenomen mundial, coincidí amb el funcionament de noves fàbriques creades en els anys d'esplendor. S'aconsegüí del Govern, gràcies a les gestions fetes de Barcelona estant per les entitats econòmiques, que protegís el consum de ciment espanyol destinat a obres públiques de Canàries, i es gestionà que fes el mateix al Marroc. Valia la pena de preocupar-se de la qüestió, perquè podia representar un consum anual de 150.000 tones. A més, tots els fabricants d'Espanya signaren un acord que, sense privar la llibertat de fixar preus, evités la competència ruïnosa.

L'any 1933 la situació de la indústria no féu altra cosa que accentuar la crisi, perquè el consum encara disminuïa. Vegeu les xifres de vendes a tot Espanya en els últims cinc anys:

1929	1.800.000	tones
1930	1.505.177	»
1931	1.425.493	»
1932	1.354.595	»
1933	1.210.513	»

Durant el primer trimestre de l'any actual, les vendes foren de 251.151 tones, amb baixa de 33.728 tones respecte a igual període de 1933. Les existències que hi havia a fi d'any ascendien a 253.583 tones. Les disminucions de consum més importants s'han registrat a Barcelona, amb el 58 per 100 en relació a 1929; a Lleida amb el 58 per 100; a Sevilla, amb el 51; a Alacant, amb el 45; a Burgos, amb el 43; a Saragossa, amb el 34; a Biscaia, amb el 21, i a València amb el 18.

A continuació donem les dades de les vendes de ciment a Catalunya en els últims cinc anys, segons dades de la Comissió assessora:

Venda de tones de ciment a Catalunya

Anys	Barcelona	Lleida	Tarragona	Girona
1929	215.043	40.304	15.513	11.919
1930	183.157	33.484	15.609	10.683
1931	142.253	30.030	13.490	7.475
1932	117.901	15.147	9.993	7.340
1933	101.401	22.537	8.990	10.419

Segons l'enginyer senyor Patrici Palomar, la qualitat del ciment Portland espanyol és millor que la majoria dels ciments similars estrangers. Actualment, hi ha una tendència a fabricar ciments mixtos, tant per a competir de preu amb el portland com per demanar-ho alguns consumidors que sols tenen en compte el preu. Es fabriquen en poca escala els ciments puzolànics emprats en les obres marítimes. També s'ha restringit la fabricació de ciment blanc, degut a

la manca d'obres sumptuàries, per a les quals és indicat. En canvi, es manté la fabricació de ciment aluminós.

Es indubtable que la indústria del ciment travessa actualment una crisi molt aguda. Però, en canvi, es troba utilada i distribuïda geogràficament en molt bones condicions, que permetran treure'n un bon rendiment el dia que es reprengui l'activitat en les obres públiques i particulars. — X. X. X.

Situació de les fàbriques de ciment Portland i capacitat productora

Any fundació	Població	Capacitat productiva
1898	Oviedo	120.000
1900	Quinto (Saragossa)	9.000
1901	Añoga (Guipúscoa)	150.000
1904	Castellar de N'Huc	105.000
1905	Olazaquita (Navarra)	200.000
1910	Yales (Toledo)	90.000
1911	Matillas (Guadalajara)	60.000
1912	Sestao (Biscaia)	36.000
1913	Vallcarca (Barcelona)	200.000
1914	Castillejo (Toledo)	60.000
1917	Montcada	200.000
1921	La Caleta (Málaga)	120.000
1921	Sant Just Desvern	120.000
1921	Sierra Elvira (Granada)	18.000
1922	Bunyol (València)	120.000
1923	Sestao (Biscaia)	55.000
1923	Lemona (Biscaia)	65.000
1923	Morón de la Frontera (Sevilla)	90.000
1923	Basurto (Biscaia)	39.000
1924	Terol (León)	120.000
1926	Vicalvaro (Madrid)	90.000
1926	Villaluenga (Toledo)	180.000
1926	Monjos	27.000
1927	Sant Vicent (Alacant)	54.000
1930	Miraflores (Saragossa)	60.000
1931	Còrdova	60.000
1932	Morata del Jalón (Sarag)	100.000
1934	Mataporquera (Santan.)	100.000

La part que correspon a Catalunya en aquesta extraordinària expansió de la indústria, és de primer ordre, no sols pel que es refereix a les xifres de producció pròpia de les fàbriques de Castellar, Vallcarca, Montcada, Sant Just Desvern i Monjos, sinó també per posseir o controlar el capital català les fàbriques de Basurto, Villaluenga, Còrdova i Morata del Jalón, amb una capacitat total de producció de 377 mil tones, o sigui prop de la tercera part de la indústria a tot Espanya.

La producció de ciment a Catalunya, en els últims anys, és com segueix:

Anys	Producció ciment (en tones)	
	Natural	Portland
1928	157.966	445.443
1929	198.567	498.000
1930	211.279	484.000
1931	178.529	405.100
1932	158.445	387.397

Es interessant exposar les etapes principals de l'expansió de la indústria del ciment a Espanya.

L'any 1926, quan encara la producció no havia arribat a un milió de tones, ja hi havia una saturació del mercat. Entre els fabricants

existia una competència suïcida, arribant-se a vendre a preus inferiors als de cost. Si es persistia en aquella lluita, existia el perill que algunes fàbriques haguessin de plegar, amb quantioses pèrdues i quedant sense treball centenars d'obrers. Tot aconsellava posar terme a aquella competència i els principals productors proposaren a tots una entesa, que s'obtingué, llevat dels del centre, que s'abstingueren. S'arribà a un compromís consistent en el respecte d'uns preus mínims, que foren fixats per a les diverses classes de ciment. Els fabricants catalans anaren més enllà i seguint la tendència estesa arreu del món, de centralitzar les vendes i repartir-se els mercats, es creà la Central de Vendes de Ciment com una empresa a part, amb capital aportat pels fabricants i crèdits obtinguts dels bancs. El sistema donà bons resultats, fixant-se un total de producció que la Central s'encarregava de vendre.

L'any 1927 canviaren els termes de la situació. Desaparegueren les preocupacions de l'excés de producció, puix degut als plans de construcció de ferrocarrils, d'obres hidràuliques, les exposicions de Barcelona i Sevilla i tantes altres obres

201257